

Tanja Fremling ja Iida Härkönen

Opas Käpylän peruskoulun opettajille lastensuojelutarpeen tunnistamisen tueksi

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi

Sosiaaliala

Opinnäytetyö

8.4.2016

Tekijät Otsikko Sivumäärä Aika	Tanja Fremling, Iida Härkönen Opas Käpylän peruskoulun opettajille lastensuojelutarpeen tunnistamisen tueksi 23 sivua + 1 liite Kevät 2016
Tutkinto	Sosionomi
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaalialan koulutusohjelma
Ohjaajat	Lehtori Ulla Saukkonen Yliopettaja Arto Salonen
<p>Lastensuojelussa painopiste on siirtymässä enemmän ennaltaehkäisevään suuntaan. Opettajilla on virkansa puolesta velvollisuus antaa tukea lapselle ja tehdä lastensuojeluilmoitus huolen herätessä. Kynnys ilmoituksen tekemiseen saattaa olla korkea muun muassa, siksi että opettajat saattavat pelätä sen vaikuttavan negatiivisesti yhteistyöhön perheiden kanssa.</p> <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on luoda opas Käpylän peruskoululle lastensuojelutarpeen tunnistamisen tueksi. Oppaan tavoitteena on lisätä opettajien kykyä tunnistaa lastensuojelun tai muun tuen tarve, tuoda varmuutta haastaviin tilanteisiin ja varmistaa, että lapset sekä perheet saavat apua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Opinnäytetyö koostuu toimintaympäristön ja ilmiön esittelystä, oppaan tekemisen kuvailusta ja oppaan arvioinnista sekä pohdinnasta. Lopullinen opas on opinnäytetyön liitteenä.</p> <p>Työelämän yhteistyökumppanina toimii Käpylän peruskoulu. Käpylän peruskoulu on yhtenäinen peruskoulu, jossa opiskelee yhteensä noin 800 oppilasta. Koulussa on kuusi erityisluokkaa ja opettajat ovat aineen- tai luokanopettajia. Oppilaiden tukena toimii moniammatillinen oppilashuoltoryhmä.</p> <p>Opas on sähköinen ja se rajattiin työvälineeksi Käpylän peruskoulun opettajille. Oppaan teossa käytettiin tukena monipuolista kirjallisuutta ja siinä hyödynnettiin Helsingin kaupungin opetusviraston tekemää toimintamallia tilanteissa, joissa lapsella on koulunkäytöngelmia ja lastensuojelutarve. Sisällölliset valinnat tehtiin sillä perusteella, että oppaasta on hyötyä juuri opettajille. Oppaan tekoprosessin aikana pyydettiin palautetta Käpylän peruskoulusta useaan otteeseen. Opas esitellään Käpylän peruskoulun opettajien ensi lukuvuoden suunnittelukokouksessa huhtikuussa 2016.</p> <p>Opas sisältää tietoa yleisesti lastensuojelusta, lastensuojelutarpeesta, kaltoinkohtelusta, toimintamallin huolen herätessä ja hyödyllisiä yhteystietoja sekä linkkejä. Opas on helposti otettavissa käyttöön, muokattavissa ja kopioitavissa Käpylän peruskoulun ohella myös muihin Helsingin kouluihin. Tämä vaatii ainoastaan alueellisten ja koulukohtaisten tietojen muokkaamista.</p>	
Avainsanat	lastensuojelu, lastensuojelutarve, kaltoinkohtelu, Käpylän peruskoulu, opettajat

Authors Title Number of Pages Date	Tanja Fremling, Iida Härkönen A Guide to Käpylä Comprehensive School to Support Teachers in Recognizing the Need of Child Protection 23 pages + 1 appendix Spring 2016
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Ulla Saukkonen, Senior Lecturer Arto Salonen, Principal Lecturer
<p>The purpose of this thesis was to create a guide to the comprehensive school of Käpylä. The target of this guide is to support teachers in recognizing the need of child protection. The guide includes examples of signs of maltreatment. This practice-based thesis consists of introduction of the operational environment, theoretical framework, description of the process of making the guide, evaluation of the guide and speculation. The final guide is in the appendix of this thesis.</p> <p>We made this thesis in co-operation with the comprehensive school of Käpylä which consists of elementary school and middle school. There are about 800 students and six school classes for children with special needs. In addition there is a multi-professional school welfare group which supports the students.</p> <p>This guide is in electronic format and it is designed to be used as a tool by the teachers of the comprehensive school. The information in the guide is based on theory. In addition we utilized the operational model of school authority of city of Helsinki in making the guide. During the process we requested feedback from the teachers at the school who will hopefully find the information in the guide useful. We will introduce the final thesis in the teachers' meeting this spring.</p> <p>This guide helps that children and families to get support as early as possible. Finally this guide may be a useful tool for all teachers in Helsinki. It can easily be utilized for all schools in Helsinki only by changing the regional information.</p>	
Keywords	child protection, need for child protection, maltreatment, the comprehensive school of Käpylä, teachers

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Käpylän peruskoulu	2
2.1	Käpylän peruskoulun esittely	2
2.2	Oppilashuolto ja moniammatillinen yhteistyö Käpylän peruskoulussa	3
3	Lastensuojelu	4
3.1	Lastensuojeluprosessi	4
3.2	Lastensuojelun painopiste	6
3.3	Lastensuojelu koulussa	7
4	Lastensuojelun tarve	8
4.1	Kaltoinkohtelu	9
4.2	Nuori tai lapsi vaarantaa itse omaa kehitystään	10
4.3	Tuen ja puuttumisen periaatteita	11
5	Oppaan toteuttaminen	12
5.1	Oppaan sisältö	12
5.2	Oppaan formaatti ja visuaaliset ratkaisut	15
6	Oppaan arviointi	16
7	Pohdinta	19
	Lähteet	21
	Liite	
	Liite 1. Opas Käpylän peruskoulun opettajille lastensuojelutarpeen tunnistamisen tueksi	

1 Johdanto

Lastensuojelulaissa (2007/417 § 2) on määritelty, että lapsen ja perheen kanssa työskentelevien viranomaisten tulee tukea vanhempia kasvatustehtävässä ja antaa tukea sekä apua tarvittaessa. Lain mukaan opettajalla on virkansa puolesta velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, jos hän havaitsee sellaisia asioita, että lastensuojelutarve olisi syytä selvittää (Lastensuojelulaki 2007/417 § 25).

Opinnäytetyömme tavoite on lisätä opettajien kykyä tunnistaa lastensuojelutarve ja edistää perheen ja lapsen tuen saantia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Suunnitella oppaan, joka tukee opettajia viran velvoittamien tehtävien paremmassa suorittamisessa. Oppaan avulla opettajien on helpompi toteuttaa kasvatustehtävää monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti myös lastensuojelun näkökulmasta. Rajaamme opinnäytetyön Käpylän peruskouluun ja sähköiseen oppaaseen.

Lastensuojeluasiat ovat olleet runsaasti esillä mediassa viime aikoina, erityisesti 8-vuotiaan lapsen kuolemaan johtaneen tapauksen vuoksi. Tapauksen selvityksessä kerrotaan, että viranomaisten välinen yhteistyö ei toiminut eikä tieto kulkenut riittävästi. (Kumpulainen 2013: 5–19.) Aiheen ajankohtaisuus herätti mielenkiintomme. Tutkimme opettajien opetussuunnitelmia ja esimerkiksi Jyväskylän yliopiston aineenopettaja- ja luokanopettajakoulutuksen opintosuunnitelmiin ei kuulu lastensuojeluopintoja. (Aineenopettajakoulutus 2014–2017; Opettajankoulutuslaitoksen opetussuunnitelmat 2014–2017.) Lisäksi tutkimusten mukaan opettajilla on korkea kynnys tehdä lastensuojeluilmoitus, mikä johtuu esimerkiksi siitä, että opettajat pelkäävät sen vaikuttavan huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön. (Paavola ym. 2010: 10). Näiden asioiden valossa totesimme, että suunnittelemastamme oppaasta on hyötyä ja sille on tarve koulumaailmassa, sillä opettajat tarvitsevat tukea lastensuojeluasioihin.

Olemme koonneet oppaan erilaisista lastensuojelun tietolähteistä, yhdistämällä Käpylän peruskoulun opettajien näkökulmasta olennaista ja tarpeellista tietoa. Opinnäytetyössä esittelemme työn toimintaympäristön ja kohderyhmän, Käpylän peruskoulun ja opettajat. Kerromme yleisellä tasolla lastensuojeluprosessista ja lastensuojelun painopisteestä sekä kuvailemme, miten lastensuojelu koetaan koulumaailmassa. Sen jälkeen kerromme, mitkä seikat voivat johtaa lastensuojelutarpeeseen ja annamme esimerkkejä

merkeistä, joista tarpeen voi havaita sekä kerromme lyhyesti tuen periaatteista. Työn lopussa esittelemme oppaan sisällölliset ja visuaaliset valinnat. Arvioimme opasta ja omaa oppimisprosessiamme. Lisäksi pohdinnassa avaamme oppaan yhteiskunnallista merkitystä.

2 Käpylän peruskoulu

Perusopetuksella on kasvatus- ja opetustehtävä ja sitä annetaan peruskouluissa. Perusopetuksen tavoite on tukea oppilaiden kasvua ihmisinä ja yhteiskunnan jäseninä sekä opettaa elämässä tarpeellisia tietoja tai taitoja. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 18.) Kohderyhmä oppaalle on Käpylän peruskoulun opettajat ja toimintaympäristönä on Käpylän peruskoulu.

2.1 Käpylän peruskoulun esittely

Käpylän peruskoulussa on noin 800 oppilasta, joista erityisluokilla opiskelee yhteensä noin 40 oppilasta. Käpylän peruskoulu on yhtenäinen peruskoulu. Koulussa on luokat 1-10 ja se on tarkoitettu 7–16-vuotialle. Koulussa tarjotaan sekä painotettuna varhennettua espanjan opetusta että luonto- ja tiede-painotteista opetusta yläkoulussa. Molempiin opetuksiin haetaan soveltuvuuskokeella. Koulussa on kuusi erityisluokkaa. (Koulun esittely 2016.) Koulu tekee yhteistyötä oppilaiden tukiverkostojen kanssa. Tukiverkostoja ovat muun muassa Käpylän alueen yhdistykset, Nuorisotoimi ja Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystyö. (Kaverma-Soukko 2016; Yhteisten oppilaiden oppilashuolto n.d.)

Käpylän peruskoulussa työskentelee luokanopettajia ja aineenopettajia (Kopsa 2015). Opettajien kelpoisuusvaatimuksista säädetään asetuksessa opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista. Koulutus on yliopistotasoinen, monivuotinen koulutus, joka sisältää laajasti opettajan tehtävään valmistavia opintoja. Luokanopettajan pätevyysvaatimuksiin kuuluvat maisterin tutkinto, peruskoulussa opetettavien aineiden ja aihekokonaisuuksien monialaiset opinnot sekä opettajan pedagogiset opinnot. Aineenopettajan pätevyysvaatimuksiin kuuluvat taas ylempi korkeakoulututkinto, opetettavan aineen opinnot sekä opettajan pedagogiset opinnot. (Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 1998 § 4 - § 5.)

2.2 Oppilashuolto ja moniammatillinen yhteistyö Käpylän peruskoulussa

Oppilashuolto on tärkeä osa koulun perustoimintaa ja siitä säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Oppilashuoltotyö tehdään opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen moniammatillisessa yhteistyössä. Oppilashuoltotyöhön osallistuvat oppilas ja hänen huoltajansa. Ratkaisuja etsitään yhdessä huoltajien ja koulun kanssa. Huoltajilla ja oppilailla tulee olla tieto koulun oppilashuoltotyöstä ja heitä ohjataan koulussa käyttämään oppilashuollon tarjoamia palveluita. Oppilashuollossa asetetaan oppilashuollon ohjausryhmät ja koulukohtaiset oppilashuoltoryhmät. Yksittäiset oppilasta koskevat asiat käsitellään asiantuntijaryhmässä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 77–78.)

Oppilashuoltotyöhön kuuluvat yhteisöllinen ja yksilökohtainen oppilashuolto. Oppilashuollon muodossa oppilaat saavat koulussa matalan kynnyksen tukea. Yhteisöllistä oppilashuoltoa ovat muun muassa koulun oppilashuoltosuunnitelma, oppilaiden hyvinvointi, koulun turvallisuus ja opetusryhmissä yksilökohtaisen oppilashuollon tuen arviointi. Yksilökohtaiseen oppilashuoltoon kuuluvat taas oppilaan kanssa pidettävät henkilökohtaiset keskustelut ja tarpeen vaatiessa monialaisen työryhmän tuki oppilaalle. (Laine 2014: 6.)

Käpylän peruskoulun oppilashuoltotyön tavoitteena on tukea oppilaan hyvinvointia. Oppilashuoltotyöhön osallistuvat kaikki kouluyhteisössä työskentelevät. Suuri osa oppilashuoltotyötä on oppilashuoltoryhmän toiminta. Oppilashuoltoryhmä on moniammatillinen tiimi. Siihen kuuluvat rehtori, terveydenhoitaja, kuraattori, erityisopettajat ja opinto-ohjaaja. Ulkopuolisiin asiantuntijoiden kuten lastensuojeluun otetaan tarvittaessa yhteyttä. Moniammatillisen ryhmän jäsenet toimivat myös koulun kriisiryhmänä. (Oppilashuolto 2015.)

Koulun moniammatillinen oppilashuoltoryhmä kokoontuu viikoittain tekemään keskinäistä työnjakoa ja arvioimaan luokkien tuen tarvetta. Oppilashuoltoryhmän jäsenet ovat tarpeen vaatiessa koko koulun henkilökunnan ja oppilaiden tukena sekä toimivat ryhmässä oman alansa asiantuntijoina. (Yhteisten oppilaiden oppilashuolto n.d.)

Oppilailla on oma luokanopettaja tai luokanvalvoja, joka seuraa oppilaan opintojen etenemistä ja tekee yhteistyötä oppilaan kodin kanssa. Luokanopettaja tai luokanvalvoja

saa tukea työhönsä oppilashuoltoryhmän jäseniltä, joiden kanssa opettaja voi aina tarvittaessaan keskustella luokkaansa koskevista asioista. (Yhteisten oppilaiden oppilashuolto n.d.)

Käpylän peruskoulussa toimii koulukuraattori ja koulupsykologi. Koulukuraattorin ja -psykologin tehtäviin kuuluvat muun muassa oppilaiden kasvun, kehityksen ja elämänhallinnan taitojen tukeminen. He tekevät tiivistä yhteistyötä koulun muun henkilökunnan ja lasten sekä vanhempien kanssa. (Käpylän peruskoulu 2015; Oppilashuolto 2015.)

3 Lastensuojelu

Lastensuojelussa aina ensisijaisesti huomioidaan lapsen etu (Lastensuojelulaki 2007/417 § 4). Lastensuojelua pyritään siirtämään enemmän ennaltaehkäisevään suuntaan, mikä näkyy jo lainsäädännössä. Koulu on lastensuojelun tärkeä yhteistyötaho (Bardy 2013: 206).

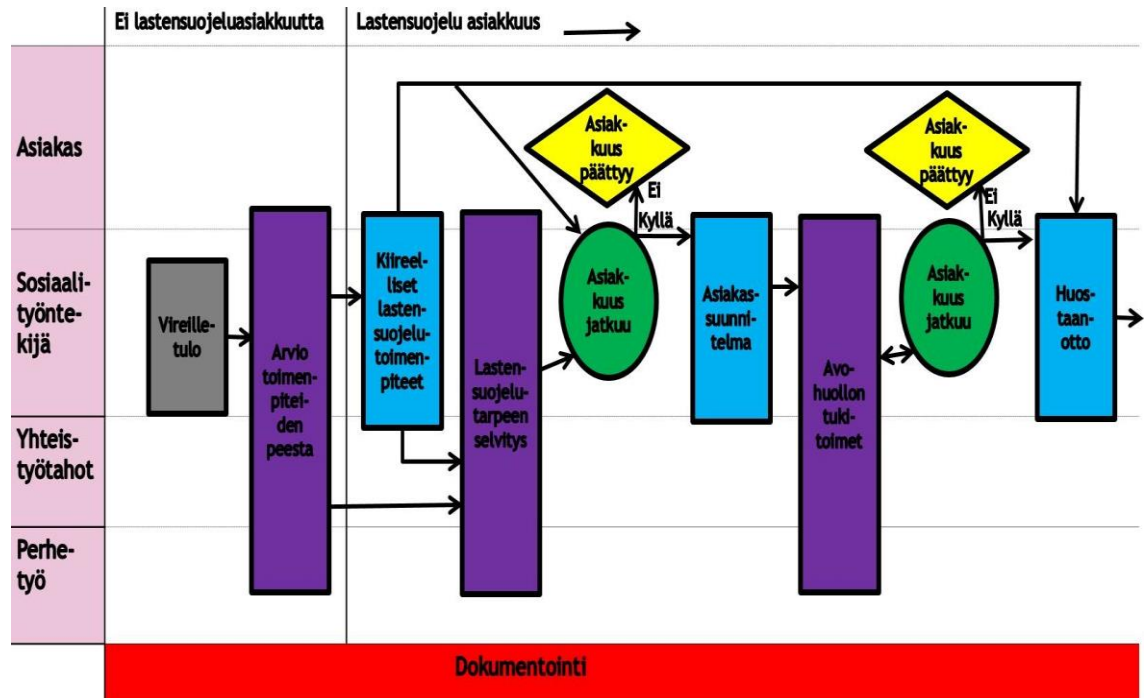
3.1 Lastensuojeluprosessi

Lastensuojeluprosessi ja sen vaiheet on määritelty Lastensuojelulaissa. Viranomaisilla, kuten esimerkiksi opetustoimella, nuorisotoimella ja lasten päivähoidolla, on Lastensuojelulaissa määritelty velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus huolen herätessä. Lastensuojeluilmoitus käynnistää lastensuojeluprosessin. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Lastensuojeluilmoitus tehdään aina ensisijaisesti asuinkunnan sosiaalitoimistoon. Kii-reellisessä tapauksessa sen voi myös tehdä sosiaalipäivystykseen tai hätäkeskukseen. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kirjallisesti verkossa, puhelimitse tai käymällä virastossa henkilökohtaisesti. (Lastensuojelun käsikirja 2015.) Koulu osallistuu lapsen tuen suunnitteluun ja toteutukseen, jos koulun tekemä lastensuojeluilmoitus on ollut lastensuojelutarpeen selvittämisen käynnistäjänä. Yleensä ilmoituksen tehnyt opettaja kutsutaan mukaan aloituspalaveriin, missä sovitaan jatkosta. (Laine 2014: 4.)

Lastensuojeluilmoituksen jälkeen vastuu siirtyy sosiaalityöntekijälle, joka tekee lastensuojelun palvelutarpeen selvityksen. Sosiaalityöntekijä arvioi johtaako lastensuojeluil-

moitus lastensuojeluasiakkuuteen vai ei. (Lastensuojelulaki 2007/417.) Lastensuojeluprosessikaaviossa (Kuvio 1) kuvataan, miten lastensuojeluprosessi etenee lastensuojelun vireille tulon jälkeen.

Kuvio 1. Lastensuojeluprosessi (Kujala – Hägglund 2014: 2)

Jos sosiaalityöntekijä arvioi, että lastensuojelutoimenpiteille on tarvetta, lapsi ja perhe ohjataan palveluiden piiriin. Lastensuojelupalveluihin kuuluvat muun muassa kiireelliset toimenpiteet ja lastensuojelun avohuollon tukitoimet. Lastensuojelun avohuollon tukitoimiin kuuluvat muun muassa lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut sekä tehostettu perhetyö. Lapselle tehdään aina asiakassuunnitelma, mihin kirjataan muun muassa ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja perheen tuen tarve sekä ne palvelut ja tukitoimet, joiden piiriin perhe ohjataan. Lastensuojelu asiakkuus voi päättyä missä vain lastensuojeluprosessin vaiheessa, jos sosiaalityöntekijä arvioi sen olevan lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

3.2 Lastensuojelun painopiste

Lastensuojelua ja muita sosiaalipalveluita pyritään siirtämään enemmän ennaltaehkäisevään suuntaan. Tämä näkyy muun muassa Lastensuojelulaissa, uudessa Sosiaalihuoltolaissa, uudessa Oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa, Perusopetuslaissa ja Hallituksen strategisessa ohjelmassa. (Lastensuojelulaki 2007/414, Sosiaalihuoltolaki soveltamisopas 2015, Kouluikäiset ja ehkäisevä työ 2015, Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287, Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015.)

Lastensuojelulaissa on määritelty, että lapsen ja perheen kanssa työskentelevien viranomaisten tulee tukea vanhempia kasvatustehtävässään ja antaa tukea sekä apua tarvittaessa. Tukea voidaan antaa muun muassa opetuksen yhteydessä. Laissa veloitetaan kuntaa järjestämään ehkäisevää lastensuojelua perheille, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaina. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 2- § 3.)

Uuden sosiaalihuoltolain tavoitteena on pyrkiä vahvistamaan peruspalveluita ja vähentämään korjaavien toimenpiteiden tarvetta. Sosiaalihuoltolaissa määritellään, että tuen tulee olla tarpeisiin nähden oikea-aikaista ja sen hakemisen kynnystä pyritään madaltamaan. Palveluja kehitetään niin, että nuoren tai lapsen tuen tarve havaitaan mahdollisimman hyvissä ajoin ja esimerkiksi päivähoidossa ja koulussa pyritään kehittämään henkilökunnan valmiutta ohjata palvelujen piiriin. (Sosiaalihuoltolaki soveltamisopas 2015: 3-17.)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa sanotaan, että koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluilla tunnistetaan opiskelijoiden varhaisen tuen tarpeet sekä järjestetään tarvittava tuki ja hoitoon ohjaus. Tavoitteena on myös tukea vanhempien ja huoltajien hyvinvointia ja kasvatustyötä. (2013/1287 § 8.) Lain mukaan opiskeluhuoltoa toteutetaan yhdessä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen sekä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 § 3). Uudessa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa painotetaan oppilashuollon merkitystä. Lain tavoitteena on siirtää painopistettä ongelmakeskeisestä toiminnasta ennaltaehkäisevään suuntaan sekä välttää raskeampia toimenpiteitä. (Laine 2014:6.)

Vuonna 2002 Perusopetuslakia (1998/628) täydennettiin siten, että siinä korostettiin opettajien yhtenä tärkeänä tehtävänä aiempaa selkeämmin vaikeuksien ennalta ehkäisemistä ja ongelmien varhaista puuttumista. Lisäksi opettajien tehtävänä on edistää lasten ja nuorten hyvää oppimista sekä oppilaiden sosiaalista hyvinvointia ja psyykkistä ja fyysistä terveyttä. Näin peruskoulun henkilökunta huolehtii myös lastensuojelun ennaltaehkäisevästä työstä. (Kouluikäiset ja ehkäisevä työ 2015.)

Lisäksi Suomen hallituksen strategisessa ohjelmassa on nostettu yhdeksi tavoitteeksi, että lapsi- ja perhepalveluiden peruspalveluja tulee vahvistaa, kustannuksissa pitää säästää ja painopistettä on siirrettävä enemmän ehkäisevään ja varhaisen tuen suuntaan. Muutosohjelmaan on kirjattu vaiheittain, miten onnistutaan vähentämään lasten huostaanottoa, laitoshoidon ja estämään kustannusten nousu. (Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015: 51–52.)

3.3 Lastensuojelu koulussa

Koulu on lastensuojelun keskeinen yhteistyötaho, sillä koulu tavoittaa kaikki oppivelvollisuusikäiset nuoret. Opettajat tapaavat lapsia ja nuoria päivittäin eri elämäntilanteissa. Koulussa nousevat esille käyttäytymishäiriöt ja oppimisvaikeudet. Opetustoimen tulee siis osallistua ennaltaehkäisevään työhön ja lasten sekä nuorten tukemiseen ongelmatilanteissa. (Bardy 2013: 206.)

Opettajan ammattikuva on monipuolistunut, mikä osaltaan vaikeuttaa opetustyötä. Opettajan työ on viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana vaikeutunut, ja opettajat mielestään työhönsä sisältyvän opettajan työn lisäksi usein myös terapeutin, sosiaalityöntekijän tai poliisin työtä, kuitenkin ilman kyseisten ammattien pätevyysvalmiuksia. (Spoof 2007: 145–146.)

Peruskouluissa työskentelee aineenopettajia ja luokanopettajia. Luokanopettajan koulutuksen tavoitteisiin taas kuuluu muun muassa se, että tutkinnon suoritettua opiskelija omaa taidot moniammatilliseen yhteistyöhön, erinäisiä vuorovaikutuskursseja sekä kasvatuskursseja. Kuitenkin esimerkiksi Jyväskylän Yliopiston aineenopettaja- ja luokanopettajakoulutuksen opintosuunnitelmiin ei kuulu lastensuojeluopintoja. (Aineenopettajakoulutus 2014–2017; Opettajankoulutuslaitoksen opetussuunnitelmat 2014–2017.)

Talentian tekemän kyselyn mukaan opettajat ja rehtorit pelkäävät lastensuojeluilmoituksen vaikuttavan negatiivisesti vanhempien kanssa tehtyyn työhön (Paavola ym. 2010: 10). Kuntaliiton tekemän tutkimuksen mukaan kouluissa ja päivähoidossa usein pelätään, että lastensuojeluilmoitus henkilöityy tekijään, vaikka huoli nuoresta tai lapsesta olisi monella työntekijällä. Ilmoituksen tekemistä saattaa vähentää myös se, ettei ilmoituksen tekijä saa tietää, onko hänen yhteydenottonsa johtanut johonkin toimenpiteisiin. Lastensuojelun toimintatavoista on edelleen jopa viranomaisilla epätietoisuutta ja tietämättömyyttä. Lisäksi pelätään, että nuori tai lapsi huostaan otetaan heti. (Puustinen-Korhonen 2013: 16.)

Haasteelliseksi lastensuojeluilmoitusten tekemisessä koetaan koulumaailmassa salassapitosäädökset. Opettajat voivat pelätä joutuvansa virkavastuuseen tehdessään lastensuojeluilmoituksen ja rikkoessaan salassapitovelvollisuutta. (Mahkonen 2003: 157.) Oppilashuoltotyössä käsitellään monia lainsäädännön mukaan salassa pidettäviä tietoja oppilaasta ja hänen perheestään. Tällaisia ovat muun muassa tiedot oppilaiden ja heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista, kuten elintavoista, vapaa-ajanharrastuksista ja perhe-elämästä. (Vehkamäki – Lahtinen – Tamminen-Dahlman 2013: 20–83.) Opetustoimen, opetuksen tai koulutuksen järjestäjät ovat kuitenkin velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan, jos heillä herää lapsesta tai nuoresta huoli (Vehkamäki – Lahtinen – Tamminen-Dahlman 2013: 33, Mahkonen 2003: 155).

4 Lastensuojelun tarve

Lastensuojelulaissa on määritelty, että lastensuojelutarve on nuorella tai lapsella, jonka hoito ja huolenpito ovat puutteellisia, kotiolosuhteet vaarantavat hänen kehitystään tai lapsella, jonka oma käyttäytyminen on hänelle vaaraksi. Lastensuojelutarve voi siis olla seurausta nuoren tai lapsen kaltoinkohtelusta tai hänen omasta käyttäytymisestään. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 27.)

4.1 Kaltoinkohtelu

Lasten kaltoinkohtelulla tarkoitetaan lapsen fyysistä, henkistä, seksuaalista kaltoinkohtelua, lapsen hyvinvoinnin laiminlyömistä tai perheväkivallan näkemistä (Paavilainen – Finck 2015: 3). Kaltoinkohtelu aiheuttaa nuorille tai lapsille pitkän ja lyhyen aikavälin haittoja (Paavilainen – Finck 2015: 3), kuten fyysisiä vammoja, käyttäytymiseen ja seksuaalisuuteen liittyviä ongelmia ja pitkäaikaissairauksia (Inkilä 2015: 20). Seuraukset ovat hyvin haitallisia nuoren tai lapsen kehitykselle (Inkilä 2015:20). Kaltoinkohtelun tunnistamisen helpottamiseksi nuorten ja lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten on tärkeää tunnistaa kaltoinkohtelusta aiheutuvat oireet ja merkit (Paavilainen – Finck 2015: 9). Aina kaltoinkohtelusta ei kuitenkaan näy merkkejä tai oireita. Esimerkiksi nuoren tai lapsen psyykinen pahoinpitely tai laiminlyönti voi helposti jäädä huomaamatta. (Inkilä 2015: 22.)

Kaltoinkohtelulla on viisi erilaista muotoa. Fyysinen kaltoinkohtelu tarkoittaa hoivaajan tarkoituksellista tekoa, joka aiheuttaa nuoressa tai lapsessa fyysisiä haittoja kuten mustelmia tai murtumia. Henkinen kaltoinkohtelu sisältää kaikkia teot, joilla on vaikutusta nuoren tai lapsen emotionaaliselle terveydelle tai kehitykselle. Tällöin huoltaja ei tarjoa asianmukaista ja kannustavaa ympäristöä kasvaa ja kehittyä. Henkiseen kaltoinkohteluun lasketaan muun muassa nuoren tai lapsen liikkumisen rajoittaminen, solvaaminen, pilkanteko, uhkaaminen, pelottelu, syrjintä tai hylkääminen. Seksuaalisesta väkivallasta puhutaan, kun nuorta tai lasta käytetään seksuaalisen tyydytyksen välineenä. Laiminlyönti tarkoittaa, että nuoren tai lapsen kehityksestä jätetään huolehtimatta jossain hänen elämänsä vaiheessa, kuten esimerkiksi terveyden, koulutuksen, emotionaalisen kehityksen tai ravinnon suhteen. (Krug ym. 2005: 77–108.)

Kaltoinkohtelun merkkejä on useita ja nuorelle tai lapselle aiheutetut vammat voivat ilmetä lukuisissa eri muodoissa (Krug ym. 2005: 77–108). Erityisesti kaltoinkohtelun mahdollisuus tulee huomioida, jos huolta herättävät vamman sijainti, vamman vakavuus on tapahtumakuvauksen kanssa ristiriidassa, nuoren tai lapsen oireet ovat epäspesifejä, hoitoon on hakeuduttu viiveellä tai vanhemmat suhtautuvat tilanteeseen vähättelevästi (Paavilainen – Finck 2015: 16). Fyysisestä kaltoinkohtelusta kertovat mustelmat, erityisesti eri-ikäiset (mustelmien värien vaihtelu), palovammat tai luustossa erityyppiset murtumat. Jos lapsella tai nuorella on vamma pään tai vatsan alueella, luustossa tai iholla, ne voivat viitata fyysiseen kaltoinkohteluun. (Paavilainen – Finck 2015: 9.) Käytöksessä

ilmeneviä merkit kaltoinkohtelusta ovat muun muassa yliseksuaalisuus velttous, koh-
tauokset, oksentelu, uneliaisuus, hengityksen pysähdys, päihteiden käyttö, masennus,
koulunkäyntivaikeudet tai lapsen kivusta kertominen ilman syytä tai sen aiheuttajaa.
(Paavilainen – Finck 2015: 9.) Kun nuoria tai lapsia tuodaan hoitoon esimerkiksi fyysisen
oireen tai käyttäytymisongelman vuoksi, voi tutkimuksissa ilmetä samalla myös muita
kaltoinkohtelun muotoja kuten seksuaalista hyväksikäyttöä (Krug ym. 2005: 77–108).

Kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy ja varhainen tuki ovat tärkeitä. Niihin auttavat ammatti-
laisten riittävä ja jatkuva sekä laaja-alainen koulutus. Tulee kehittää tehokkaita riskinar-
viointi työkaluja, tunnistamisen menetelmiä ja tukea perheitä, joilla on vaikeuksia. Lisäksi
varhaisessa tuessa ja puuttumisessa korostuu moniammatillisen yhteistyön merkitys.
(Paavilainen – Finck 2015.)

Kulttuurilla on suuri vaikutus siihen, miten nuoren tai lapsen kaltoinkohtelu määritellään
ja, mikä nähdään kaltoinkohteluksi. Kulttuuri luo käsityksen siitä, miten ihmisen tulee toi-
mia ja se määrittelee pitkälti yleiset kasvatuksen ja hoidon periaatteet. Kulttuuri ja toimin-
tatavat vaikuttavat yleiseen käsitykseen siitä, mitkä teot ja tekemättä jättämiset ovat kal-
toinkohtelua. Yhteistä kaikille kulttuureille on, että kaikkea väkivaltaista kohtelua ja sek-
suaalista hyväksikäyttöä pidetään kiellettyinä. (Krug – Dahlberg – Mercy – Zwi – Lozano
2005: 77–108.)

4.2 Nuori tai lapsi vaarantaa itse omaa kehitystään

Lastensuojeluasiakkuus alkaa, jos sosiaalityöntekijä arvioi, että lapsi omalla käyttäyty-
misellään vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään (Lastensuojelulaki 2007/417 § 27).
Nuori tai lapsi voi vaarantaa omaa kehitystään tai terveyttään muun muassa käyttämällä
päihteitä tai rikollisella toiminnalla. Päihteiden käyttöön lasketaan runsas alkoholin kulu-
tus, huumeiden, lääkeaineiden ja/tai liuottimien käyttö tai sekakäyttö. Rikolliseen tekoon
tai elämäntapaan kuuluvat esimerkiksi useat näpistykset, murrot, raju väkivaltainen teko
tai toistuvat huumausainerikokset. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Lastensuojeluasiakkuuden arvioinnissa kiinnitetään huomioita koulunkäynnin ongelmiin,
epäsosiaaliseen elämäntapaan, esimerkiksi karkailuun tai välinpitämättömyyteen käytök-
seen, ja toistuvaan itsetuhoiseen käytökseen, esimerkiksi sairauden laiminlyöntiin (Las-
tensuojelun käsikirja 2015). Lapsessa voidaan koulussa havaita merkkejä ja oireita esi-
merkiksi päihteiden käytöstä tai psyykkisestä pahoinvoinnista.

Tavallisimpia päihteiden käytön merkkejä ovat muun muassa nuoren sulkeutuneisuus, masennus, väsymys, vihamielisyys ja yhteistyöhaluttomuus sekä raivokohtaukset. Ongelmiin viittaavat lisäksi kouluarvosanojen huononeminen, poissaolojen lisääntyminen, keskittymisvaikeudet sekä harrastusten vaihtuminen. (Aalto-Setälä – Marttunen – Pelkonen 2003: 12.) Huumeiden vaikutuksen alainen saattaa olla erityisen vilkas, masentunut tai pelokas. Myös esimerkiksi kuiva suu tai kuolaaminen voivat viitata huumeiden käyttöön. (Päihteet 2010.)

Merkkejä nuoren psyykkisestä pahoinvoinnista on monia. Niitä ovat muun muassa nuoren vetäytyminen kaveripiiristään, eristäytyminen, jatkuva väsymys, epäsosiaalinen käytös tai harrastuksista poisjääminen. Henkilökunnan on puututtava asiaan, jos merkkejä ilmenee usean viikon ajan tai jos esimerkiksi nuorella näkyy viiltelyjälkiä. Koulussa ilmeneviä oireita nuoren pahoinvoinnista ovat muun muassa koulumenestyksen romahdaminen, keskittymisvaikeudet, sosiaalisten tilanteiden pelko, oma-aloitteisuuden puuttuminen, vaikeudet ihmissuhteissa tai ruokailutottumusten selvä muuttuminen. (Hietala – Kaltiainen – Metsärinne – Vanhala 2010: 59–62.)

4.3 Tuen ja puuttumisen periaatteita

Helsingin kaupungin opetusvirasto on laatinut ohjeistuksen tilanteisiin, missä lapsella on vakavia koulunkäyntiongelmia tai lastensuojelutarve. Ohjeistuksesta löytyvät toimintamallit ja vastuualueet. Ohjeessa on kerrottu koulun tarjoamasta tuesta ennen lastensuojelullista tarvetta sekä koulun roolista oppilaan ollessa lastensuojelupalveluiden piirissä. (Laine 2014.)

Koulut tarjoavat lapsille yleistä, tehostettua ja erityistä tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin. Yleinen tuki osa koulunkäynnin arkea, jota kaikki oppilaat saavat tarvittaessa. Tehostettu tuki tarjotaan oppilaille, jotka tarvitsevat säännöllisesti tukea koulunkäyntiin. Niihin kuuluvat muun muassa joustavat opetusmenetelmät ja tukiopetus sekä koulunkäyntiavustus. Tehostetun tuen ollessa riittämätöntä tarjotaan erityistä tukea. Erityistä tukea varten tulee hakea hallinnollista erityisen tuen päätöstä. Erityistä tukea ovat muun muassa opiskelu alueellisella erityisluokalla, erityiskoululla tai sairaalakoulussa sekä yleisopetusryhmään integroiminen. (Laine 2014: 5.)

Tuessa ja puuttumisessa on huomioitava useita asioita, kuten lapsen perhetilanteeseen ja lapseen itseensä liittyviä seikkoja. On tärkeää olla hyvin varovainen ja johdonmukainen. Lastensuojelutarvetta epäiltäessä on tärkeää kysyä vanhemmilta suoraan itseltään tapahtumista ja usein silloin vanhemmat kertovat tilanteesta. (Paavilainen – Finck 2015: 10–20.)

Huolen puheeksi ottamisen menetelmät ovat hyödyllisiä, kun halutaan ottaa huoltajien kanssa käsittelyyn lasta koskeva huoli. Puheeksi ottaminen käydään kunnioittavana keskusteluna, missä päätehtävänä on auttaa lasta. (Eriksson – Arnkil 2009: 12.) Erilaisia apukysymyksiä varhaiseen tukeen ja puuttumiseen on olemassa. Esimerkiksi voi olla tehokasta kysyä ”Millaista on hoitaa tätä lasta?”, ”Kuka auttaa sinua, tai molempia vanhempia lastenhoidossa ja arjessa?” tai ”Onko aikaa itsellesi? Onko vanhemmilla aikaa toisilleen?” Varhaisessa tuessa ja puuttumisessa korostuvat lisäksi henkilökunnan vuorovaikutustaidot ja moniammatillisen yhteistyön merkitys. (Paavilainen – Finck 2015: 10–20.)

5 Oppaan toteuttaminen

Teimme opinnäytetyönä oppaan, joka tukee opettajia lastensuojelutarpeen tunnistamisessa. Opinnäytetyön aihe nousee opettajien jo lain määäämästä velvollisuudesta tunnistaa varhaiset lastensuojelun tarpeen merkit sekä yhteiskunnan pyrkimyksestä siirtää lastensuojelua enemmän ennaltaehkäisevään suuntaan (Lastensuojelulaki 2007/417, Sosiaalihuoltolaki soveltamisopas 2015, Kouluikäiset ja ehkäisevä työ 2015, Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287). Opas löytyy kokonaisuudessaan liitteestä 1.

5.1 Oppaan sisältö

Oppaan sisältö perustuu monipuoliseen kirjallisuuteen. Käytimme lähteinä lakeja, ilmiöön liittyviä tutkimuksia ja viranomaisohjeistuksia. Valitsimme ja yhdistimme tietoa Helsingin kaupungin, Sosiaali- ja terveysministeriön, Valtioneuvoston, Opetushallituksen, Talentian, Terveiden- ja hyvinvoinninlaitoksen sekä Finlexin verkkosivuilta. Haimme sähköisistä tietokannoista kuten Melindasta väitöskirjoja ja tieteellisiä artikkeleita. Lisäksi käytimme useita kirjalllähteitä.

Teimme oppaan sisällysluettelosta ensin luonnoksen, mistä pyysimme palautetta. Saamamme palaute oli positiivista, joten lähdimme sen perusteella luomaan opasta. Oppaan sisältö muotoutui vähitellen. Ensin valitsimme lainsäädännön, minkä koimme opettajille hyödylliseksi. Tämän jälkeen haimme muista lähteistä lainsäädäntöä tukevaa materiaalia. Teimme oppaaseen lastensuojeluprosessista prosessikaavion, mitä muokkasimme useaan otteeseen. Siinä käytimme tukena aiemmin tehtyjä prosessikaaviota, joiden perusteella muokkasimme opettajille sopivan kaavion.

Lopullisen oppaan sisältö selkiyttää Lastensuojelulakia, lyhyesti lastensuojeluprosessia, lasten kaltoinkohtelun tunnistamista, kaltoinkohtelun merkkejä, tuen ja puuttumisen keinoja. Oppaassa on opettajille apua huolen puheeksi ottamiseen lapsen ja hänen perheensä kanssa, erilaisia yhteystietoja sekä lopuksi hyödyllisiä linkkejä. Teimme rakenteeltaan mahdollisimman loogisen ja selkeän esitysjärjestyksen. Lähdimme yleisesti lastensuojelusta liikkeelle ja lopetimme yhteystietoihin.

Huomioimme sisällöllisissä valinnoissa sen, että opas on tarkoitettu opettajille. Tämä näkyi siinä, että Lastensuojelulaista ja muista tietolähteistä valitsimme opettajille ja kouluille oleellista sekä tärkeää tietoa. Nostimme oppaassa esille Lastensuojelulaista opettajien näkökulmasta tärkeimmät pykälät. Näitä ovat esimerkiksi ehkäisevä lastensuojelu ja avohuolto. Lastensuojeluprosessista kerroimme ainoastaan huostaanottoon asti. Jätimme pois esimerkiksi sijaishuollon ja jälkihuollon, sillä niillä ei ole suurempaa merkitystä opettajan työn kannalta.

Rajasimme oppaan koskemaan Käpylän peruskoulua ja kohdistimme sen Käpylän peruskoulun opettajille. Yhteen kouluun rajaaminen selkeytti yhteistyötä ja antoi meille mahdollisuuden ottaa konkreettisesti toimintaympäristön ja alueelliset seikat huomioon oppaassa. Pystyimme käyttämään oppaassa tukena juuri Helsingin kaupungin antamia ohjeistuksia lastensuojelusta, kuten esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Oppaassa on Käpylän alueen lastensuojelun yhteystietoja, kuten Kallion avohuollon sosiaalityön verkkosivuosioite. Huomioimme, että opasta käytetään koulussa. Mainitsimme muun muassa oppilashuoltoryhmän.

Oppaan on tarkoitus olla selkeä, yksiselitteinen ja suuntaa antava. Kuitenkin pyrimme siihen, että mahdollisimman moni opettaja saa siitä jotain uutta tai ainakin se varmistaa jo aiempia käsityksiä lastensuojelusta. Peruskoulun opettajat ovat korkeasti koulutettuja.

Pyrimme oppaassa siihen, että sen vaikutelma on mahdollisimman asiantunteva ja selkeä. Kuitenkin niin, että otimme huomioon sen, että opettajat ovat jo oman alansa asiantuntijoita ja ymmärtävät jo laajasti esimerkiksi käsitteitä, joten niitä ei oppaassa tarvinnut avata. Uskottavuutta ja ammattimaisuutta lisäsimme muun muassa laittamalla oppaan sivuille lähteitä sekä linkit suoraan lähteisiin.

Halusimme, että opettajat saavat oppaan kautta realistisemman kuvan lastensuojelusta: esimerkiksi lastensuojeluilmoitus ei johda suoraan huostaanottoon. Teimme oppaaseen luvun: *Mitä tapahtuu, kun teen lastensuojeluilmoituksen?* Siinä kerromme askeleittain, mitä seurauksia on ilmoituksella. Kerromme muun muassa, miten ilmoituksen jälkeen vastuu siirtyy sosiaalityöntekijöille, jotka arvioivat lastensuojelutarpeen. Ilmoitus ei siis suoraan johda siihen, että lapsella alkaa lastensuojelun asiakkuus. Lisäksi nostimme oppaassa erikseen esille lastensuojelun palveluista avohuollon tukitoimet ja niiden tuomat mahdollisuudet, ja annoimme niistä esimerkkejä.

Kerroimme oppaassa kaltoinkohtelun muodoista ja kaltoinkohtelun merkeistä. Nämä ovat merkittäviä tuen tarpeen ja lastensuojelutarpeen tunnistamisessa. Annoimme opettajille esimerkkejä siitä, mitä voi tehdä huolen herätessä. Pyrimme siihen, että merkkien tunnistaminen, niiden esille nosto ja konkreettiset toimenpiteet huolen herätessä tuovat opettajille varmuutta epävarmoihin tilanteisiin. Pyrimme, että opettajat tiedostavat paremmin huolen puheeksi ottamisen merkityksen, muun muassa vanhempien tai oppilas-huoltoryhmän kanssa. Annoimme muutamia apukysymyksiä huolen puheeksi ottamiseen. Aihe on kuitenkin hyvin laaja ja oppaassa ei ole tarkoituksenmukaista perehtyä asiaan tarkemmin, joten lisäsimme linkin kirjalähteeseen, missä huolen puheeksi ottamiseen löytyy lisää apua.

Oppaassa on tietoa Helsingin kaupungin opetusviraston laatimasta ohjeistuksesta. Ohjeistus koulun ja lastensuojelun toimintamallista ja vastuualueista on aika laajaa, mutta todella hyödyllinen kouluille lastensuojelullisissa tilanteissa. Halusimme, että opettajilla on mahdollisuus päästä käsiksi kaikkeen sen sisältämään tietoon. Emme halunneet tehdä valintoja siitä, mikä opetusviraston ohjeessa on tärkeintä, sillä koko ohjeistus koskettaa opettajia tilanteesta riippuen. Valitsimme siis kertoa oppaassa pääpiirteittäin, mitä kaikkea ohjeesta löytyy sekä annoimme suoran linkin ohjeen verkkosivuille.

5.2 Oppaan formaatti ja visuaaliset ratkaisut

Opas on sähköisessä muodossa, koska se helpottaa oppaan päivittämistä ja jakamista sekä mahdollistaa muokattavuuden muun muassa toisen koulun tarpeisiin. Sähköinen opas on helposti kaikkien saatavilla. Sähköinen oppaan muoto tukee opettajien työtä ja ei tuota aikataulullisia haasteita kuten esimerkiksi koulutuspäivä voisi aiheuttaa. Sähköinen muoto oppaassa on nykypäivää. Lisäksi Käpylän peruskoulun johto toivoi juuri sähköistä opasta.

Opas ei ole esitysmateriaali, vaan toimii sellaisenaan ohjeistuksena. Tästä syystä käytimme oppaassa selkeitä ja lyhyitä, mutta kuitenkin kokonaisia lauseita. Se, että opas ei toimi esitysmateriaalina mahdollisti myös sen, että pystyimme laittamaan hieman enemmän tekstiä yhdelle sivulle, kuitenkin niin, että opas on helposti luettava.

Käpylän peruskoululla ei ole omia PowerPoint-pohjia tai tietynlaista värimaailmaan, joten saimme vapaat kädet oppaan väreissä. Valitsimme neutraalin taustavärin ja vältimme liian kirkkaita värejä. Tyyliissä pyrimme yksinkertaisuuteen ja yhdenmukaisuuteen. Mikä näkyi muun muassa siinä, että jaottelimme tekstilaatikoiden tyyliä aihealueittain. Tämä teki oppaasta lukijaystävällisemmän. Pyrimme helpottamaan oppaan lukemista myös animaatiolla, joita käytimme maltillisesti.

Korostimme oppaassa suoria viittauksia lakeihin. Laitoimme kaikki lakiviittaukset yhdenmukaisesti keskenään samanlaisiin tekstilaatikoihin. Tämä myös auttoi siihen, etteivät ne tuntuneet niin ”raskailta” lukea. Teimme lisäksi muita tekstilaatikoita, missä korostimme haluamiamme asioita. Nämä valitsimme sen perusteella, mitä halusimme, että oppaasta jää päällimmäisenä mieleen. Esimerkiksi teimme erillisen laatikon, missä luki: ”Tavoite on, että apua tarvitsevat lapset saavat sitä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.”

Korostimme oppaassa värivalinnoilla lauseiden keskeltä joitakin sanoja. Esimerkiksi kerroimme kenellä kaikilla viranomaisilla on ilmoitusvelvollisuus huolen herätessä. Korostimme muiden viranomaisten joukosta juuri opettajia ammattiryhmänä. Näissä valinnoissa halusimme ottaa huomioon oppaan kohderyhmän ja sen, että oleellinen tieto ponnahtaa ensimmäisenä opasta luettaessa esiin.

6 Oppaan arviointi

Oppaan arviointi koostuu itsearvioinnista, vertaisarvioinnista ja työelämän yhteistyökumppanin antamasta palautteesta. Arviointi tapahtuu koko ajan osana opinnäytetyötä. Yhteistyö työelämän kanssa takaa palautteen saannin ja tuen oppaan teossa. Toimittamme valmiin oppaan Käpylän peruskoululle.

Tammikuussa 2016 lähetimme opinnäytetyön ja oppaan sisällön luonnoksen ensimmäisen kerran Käpylän peruskouluun kommentoitavaksi. Saimme palautteeksi muutamia muutosehdotuksia muun muassa liittyen virkanimitykseen ja moniammatilliseen yhteistyöhön. Oppaan alustavaan sisältöön ja opinnäytetyön tekstiin he olivat tyytyväisiä. Lähetimme oppaan ensimmäisen version kommentoitavaksi Käpylän peruskouluun helmikuussa 2016. Koululla oltiin tyytyväisiä luonnokseen. Heillä ei ole aikaisempaa materiaalia aiheeseen liittyen, joten he kokivat, että opas on jo luonnoksena heille suureksi avuksi. He eivät toivoneet siihen mitään lisää tai varsinaisia muutoksia. Tästä syystä oppaan arviointi ja muutokset sisältöön jäivät meidän oman harkintamme varaan.

Oma tavoitteemme oppaassa oli lisätä opettajien kykyä tunnistaa paremmin lastensuojelutarve ja edistää perheen sekä lapsen tuen saantia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Oppaan muodossa annamme kattavan tietopaketin lastensuojelusta. Sisällöllisesti opas on tarpeeksi laaja tukemaan opettajien kykyä tunnistaa lastensuojelutarve. Oppaasta löytyy opettajien näkökulmasta kaikki tarpeellinen tieto, tai ainakin oppaasta selviää, mistä tiedon voi löytää. Tiedon ja ymmärryksen lisääntyminen jo sellaisenaan antaa opettajille varmuutta tukea lapsia sekä madaltaa kynnystä tehdä lastensuojeluilmoitus. Oppaan ansioista opettajien on esimerkiksi helpompi tunnistaa kaltoinkohtelun merkkejä. Vaikka oppaalla pyritään madaltamaan kynnystä lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, lastensuojeluilmoitusten lisääntyminen ei ole oppaan itsetarkoitus. Koululla ja opettajilla on kuitenkin mahdollisuus tukea lasta muillakin keinoilla, joita ei tule unohtaa.

Opettajilla on jo tietoa lastensuojelusta. Vaikkei opettajan koulutukseen liitykään suoraan lastensuojelun opintoja, siihen liittyviä asioita saatetaan käsitellä opintojen edetessä muissa opinnoissa. Työkokemus ja koulutukset lisäävät opettajien tietämystä. Lisäksi opettajilla on oppilashuoltohenkilöstön tuki koulussa ja verkosta löytyy paljon ajantasaista tietoa lastensuojelusta. Opas on kuitenkin hyödyllinen työväline, sillä opettajilla ei välttämättä ole aikaa lähteä etsimään verkosta heidän tarvitsemaa tietoa. Opettajan

työn kannalta on tehokkaampaa, jos heidän tarvitsemansa ohjeet on tehty koulu- tai aluekohtaiseksi ja ne ovat helposti löydettävissä.

Oppaan tulkintaan liittyy riskejä, sillä teimme siihen sisällöllisiä valintoja. Esimerkiksi Lastensuojelulaista kerromme valikoidusti. Opasta luettaessa on huomioitava, että se on suuntaa-antava, eikä sitä voi noudattaa kirjaimellisesti. Tästä syystä oppaasta saatua tietoa tulee soveltaa käytännössä tapauskohtaisesti, esimerkiksi kaltoinkohtelun merkki, ei tarkoita aina välttämättä, että lasta on kaltoinkohdeltu.

Opettajat ovat koulumaailman ammattilaisia. Tarvitsimme heidän tukeaan oppaan tekemisessä. Käpylän peruskoulun opettaja testasi riittävätkö oppaassa olevat tiedot lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Emme saaneet koululta korjausehdotuksia oppaan luonnokseen, mikä kertoo asiakastyytyväsyydestä ja siitä, että opas sisältää opettajille oleelliset tiedot. Onnistuimme siis tekemään oppaasta sellaisen, että siinä huomioitiin koko ajan, että sen kohderyhmänä ovat opettajat.

Meillä on kokemusta lastensuojelusta, mutta lastensuojeluammattilaisen näkemys olisi voinut tuoda vielä lisäarvoa oppaan sisältöön. Päädyimme kuitenkin siihen, että emme tarvitse yhteistyökumppaniksi lastensuojelun työntekijää. Totesimme, että koulun tuki ja monipuolinen kirjallisuus riittävät oppaan tekemiseen. Käytimme esimerkiksi Helsingin kaupungin opetusviraston laatimaa toimintamallia ja viittasimme oppaassa muun muassa lakeihin, joten voimme olla varmoja, että opas sisältää ajantasaista ja täysin luotettavaa tietoa.

Emme tiedä, missä muodossa opasta tullaan käyttämään, joten sen tekemisessä oli haastavaa miettiä visuaalisia ratkaisuja, kuten muun muassa animaatioiden käyttöä. Onnistuimme kuitenkin sisällyttämään oppaaseen paljon tietoa, mikä on todella asiapitoista, esimerkiksi lakitekstiä. Emme saaneet palautetta oppaan visuaalisista ratkaisuista, joten voimme päätellä, että oppaasta ei tullut liian raskasta ja se pysyi helppolukuisena.

Oppaan hyödyllisyyteen vaikuttaa se, miten opas onnistutaan ottamaan käyttöön ja se, miten siitä tiedotetaan opettajille. Suurin vastuu tästä jää Käpylän peruskoulun rehtorille. Olisi hyvä, että oppaasta kerrotaan esimerkiksi osana uuden opettajan perehdytystä. Me pääsemme kertomaan oppaasta ja sen sisällöstä koululle tulevan lukuvuoden suunnittelukokoukseen, mihin osallistuu noin 60 koulun opettajaa. Tämä on todella hieno mahdollisuus ja auttaa siinä, että kokouksen jälkeen suurin osa Käpylän peruskoulun opettajista

tietää oppaan olemassa olostä. Oppaan valmistumisaikatauluun liittyy riski siitä, että se valmistuu juuri ennen lomia. Riskinä on, että opas unohtuu kesäloman alkaessa. Emme kuitenkaan voi aikatauluun vaikuttaa, sillä opas valmistuu opinnäytetyön aikataulun puitteissa. Koulun vastuulle jää, että opas ei unohdu.

Oppaan käyttöön ottoa ja palautteen saantia olisi tukenut se, että olisimme päässeet pitämään oppaan lisäksi koululle koulutusta, missä olisimme voineet kertoa tarkemmin oppaan sisällöstä ja keskustella siitä. Kuitenkin ymmärrämme, että vastaavanlaisen tilaisuuden pitäminen on todella hankalaa, sillä opettajien aikataulut ovat tiukat. Huhtikuun 19. päivänä pidettävä koulun suunnittelukokous, johon pääsemme esittelemään työtämme, on aikataulullisesti sen verran myöhään, ettemme pysty huomioimaan siellä mahdollisesti saamaamme palautetta lopullisessa oppaassa.

Olisimme voineet tehdä alku- ja loppukartoituksen opettajien lastensuojelutietämyksestä esimerkiksi haastattelun tai kyselyn avulla. Päädyimme kuitenkin keskusteltuamme rehtorin kanssa siihen, että se ei ole välttämättä tarpeellista. Oppaan valmistuessa olemme huomanneet, että opettajilla ei ole siihen paljon sanottavaa, joten kartoitukset olisivat voineet olla turhia. Toisaalta esimerkiksi kysely olisi voinut vaikuttaa positiivisesti opettajien motivaatioon olla osana oppaan tekemistä. Lisäksi loppukartoitus olisi voinut antaa meille lisää tietoa siitä, miten hyödyllinen opas oikeasti on ja lisääntyikö opettajien tietämys.

Opinnäytetyöprosessin aikana opimme, miten aiheen rajausta ja teoreettisen viitekehyksen suunnitteleminen heti työn alussa on tärkeää. Lähdimme työstämään opinnäytetyötä vanhasta opintojaksotehtävästämme, mikä tuotti myöhemmin meille hankaluuksia. Meidän teoriamme opinnäytetyössä oli aika rönsyilevä ja laaja. Olimme avanneet siinä käsitteitä työhyvinvoinnista lastensuojeluilmoitukseen. Prosessin puolesta välissä jouduimme tekemään opinnäytetyömme rakenteen täysin uudelleen ja tämä selkiytti huomattavasti kokonaisuutta. Lisäksi oppaan työstäminen auttoi löytämään punaista lankaa opinnäytetyön ja oppaan sisältöön.

Opimme, miten monia asioita tulee ottaa huomioon vastaavanlaisen oppaan tekemisessä. Etsimme aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, mitä emme kuitenkaan löytäneet. Tästä syystä menimme opinnäytetyöpajaan, missä aiheena oli oppaan kirjoittaminen. Saimme sieltä hyödyllistä tietoa, kuten esimerkiksi lähteiden käytöstä ja visuaalisista rat-

kaisuista. Oppaan tekemisessä on pidettävä mielessä sen tavoite, kohderyhmä ja visuaaliset sekä muotoon liittyvät asiat. Siinä tulee tehdä paljon valintoja niin, että ei jätä mitään tärkeää pois, mutta niin, että oleelliset asiat erottuvat ja oppaan jaksaa lukea.

Olemme saaneet opinnäytetyöprosessin aikana kokemusta yhteistyöstä koulun kanssa ja tietämyksemme koulumaailmasta on lisääntynyt. Sen lisäksi lastensuojeluosaamisemme on karttunut esimerkiksi lainsäädännöllisestä näkökulmasta. Olemme huomanneet, mitä puutteita moniammatillisessa yhteistyössä koulun ja lastensuojelun välillä on. Ymmärrämme paremmin, miksi kynnys lastensuojeluilmoituksen tekemiseen saattaa olla koulussa korkea ja, mitä asioita opettajat siinä saattavat epäroidä.

7 Pohdinta

Yhteiskunnallinen tilanne on muuttunut, epävarmuus on lisääntynyt ja eriarvoisuus kasvanut. Resursseista säästetään ja työttömyys on kasvussa sekä viime vuosina lapsiperheiden taloudellinen tilanne on heikentynyt. Vanhempien ja koko perheen hyvinvoinnilla on vaikutus nuorien ja lapsien hyvinvointiin. Muuttuneet ja heikentyneet perheolosuhteet näkyvät varmasti lastensuojelussa muun muassa kasvaneena asiakasmääränä. Lisäksi perhetilanne näkyy myös koulumaailmassa, missä nuoret ja lapset viettävät ison osan päivästänsä. Kouluissa luokkakoot kasvavat ja opettajien työnkuva on monipuolistunut.

Jos tekemäämme opasta pystytään tehokkaasti hyödyntämään käytännössä, sillä voi olla merkittäviäkin vaikutuksia koulumaailmaan ja lapsien sekä perheiden hyvinvointiin. Ihanteellista on, että lapset ja perheet saisivat apua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Ongelmat eivät ehdi kasaantua tai kasvaa liian suuriksi, mikä johtaa kiireellisten ja ns. raskaiden lastensuojelupalveluiden tarpeiden vähenemiseen. Lapsien ja perheiden hyvinvoinnin lisääntymisen lisäksi se, että perheet saavat apua varhaisessa vaiheessa, säästää yhteiskunnan resursseja. Perheiden hyvinvoinnista huolehtimisella on vaikutuksia muun muassa lapsien nuoruuteen, aikuisuuteen ja esimerkiksi tulevaisuuden työllistymiseen. Varhainen puuttuminen tai tukeminen voi katkaista ylisukupolvellisen huono-osaisuuden. Pienilläkin tukitoimilla, kuten esimerkiksi tukiopetuksella, voi olla hyvin merkittäviä vaikutuksia lapsien tulevaisuuteen.

Opettajan ammatti on haastava ja he ovat usein monimutkaisten eettisten ongelmien edessä. Opettaja saa tietää lapsen taustasta ja perheestä asioita, joiden perusteella

opettaja saattaa etsimällä etsiä kaltoinkohtelunmerkkejä lapsesta, mikä ei ole oppaan tarkoitus. Lastensuojeluilmoitus lapsesta voi johtaa lapsen leimaantumiseen lastensuojeluasiakkaaksi, mikä voi vaikuttaa muun muassa kaverisuhteisiin tai opettajan suhtautumiseen lasta kohtaan. Kuitenkin samaan aikaan kynnys lastensuojeluilmoituksen tekemiseen tulee olla matala. Lisäksi opettajan työssä opettajia koskevat salassapitosäännökset. Opettajilla on vastuullinen tehtävä arvioida, milloin lasta ja perhettä koskevia henkilökohtaisia tietoja on luovutettava salassapitosäännöksistä huolimatta sosiaaliviranomaisille. Ensijaisesti on turvattava lapsen hoito ja huolto.

Työhyvinvoinnilla on suuri merkitys työssä jaksamiseen ja työilmaperiiniin. Oppaalla voi olla positiivinen vaikutus opettajien työhyvinvoinnille. Epävarmuus tilanteissa vähentyy ja on mahdollista keskittyä enemmän opetustyöhön. Oppaan avulla opettajat ymmärtävät, että apua saa ja sitä tuleekin kysyä. Lisäksi se selkiyttää moniammatillista yhteistyötä lastensuojelun kanssa.

Tekemämme opas on ensimmäinen versio, mikä sisältää perustiedot aiheesta. Jos opasta halutaan lähteä vielä kehittämään ja laajentamaan, olisi hyödyllistä ottaa työhön mukaan myös lastensuojelun ammattilainen. Tämä toisi vielä uutta näkökulmaa oppaan sisältöön ja siihen, mitä lastensuojelun työntekijät ajattelevat, että opettajien tulisi tietää, jotta yhteistyö olisi toimivaa.

Vaikka opas onkin tehty Käpylän peruskoululle, sitä voidaan hyödyntää muissa Helsingin alueen kouluissa. Oppaan pohja on helposti käyttöön otettavissa ja kopioitavissa. Ainoastaan alueelliset yhteystiedot muuttamalla opas toimii missä tahansa Helsingin peruskoulussa. Oppaan käyttöönotto muihin Helsingin kouluihin vaatii meidän omaa aktiivisuuttamme. Olemme miettineet, että voisimme ottaa yhteyttä muihin kouluihin ja Helsingin kaupungin opetusvirastoon ja kysyä, onko vastaavanlaiselle oppaalle tarvetta. Toivomme, että opas otetaan käyttöön muuallakin ja, että sen vaikutukset näkyvät tulevaisuudessa.

Lähteet

Aalto-Setälä, Terhi – Marttunen, Mauri – Pelkonen, Mirjami 2003. Nuorten päihdehäiriöiden varhaistunnistaminen. Tietoa nuorten kanssa työskenteleville aikuisille. Kansanterveyslaitos. Löytyy sähköisenä osoitteesta. <<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/78216/paihdehairiot.pdf?sequence=1>>. Luettu 5.2.2016.

Aineenopettajakoulutus 2014–2017. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Saatavilla sähköisesti osoitteesta. <<https://www.jyu.fi/edu/laitokset/okl/Aiko/opiskelu/aiko-opetussuunnitelma-lv.-2014-2017>>. Luettu 5.2.2016.

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista. Annettu Helsingissä 14.12.1998.

Bardy, Marjatta (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: THL.

Eriksson, Esa – Arnkil, Tom Erik 2009. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Helsinki: Stakes.

Hietala, Tarja — Kaltiainen, Tiina — Metsärinne, Ulla — Vanhala, Erja 2010. Nuori ja mieli. Koulu mielenterveyden tukena. Helsinki: Tammi.

Inkilä, Jaana 2015. Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen ja varhaisen puuttumisen moniammatillista yhteistyötä kuvaileva malli. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavilla sähköisesti osoitteesta <<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98212/978-951-44-9981-4.pdf?sequence=1>>. Luettu 18.3.2016.

Kaverma-Soukko, Elina 2016. virka-apulaisrehtori vs. Käpylän peruskoulu. Helsinki. Keskustelu 13.1.2016.

Kopsa, Sirpa 2015. Rehtori. Käpylän peruskoulu. Helsinki. Keskustelu 3.11.2015

Kouluikäiset ja ehkäisevä työ 2015. THL. Verkkodokumentti. <<http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu/ehkaisevan-tyon-toteuttaminen/kouluikaiset-ja-ehkaiseva-tyo>>. Luettu 24.11.2015.

Koulun esittely 2016. Käpylän peruskoulu. Verkkodokumentti. Päivitetty 17.9.2015. <www.hel.fi/hki/kapyla/fi/Koulun+esittely>. Luettu 9.1.2016.

Kristiina, Kumpula 2013. 8 -vuotiaan lapsen kuolemaan johtaneet tapahtumat. Helsinki: Oikeusministeriö. Saatavilla sähköisesti osoitteesta. <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1370865930372/Files/8-vuotiaan_lapsen_kuolemaan_johtaneet_tapahtumat.pdf>. Luettu 20.1.2016.

Krug, Etienne G. – Dahlberg, Linda L. – Mercy, James A. – Zwi, Anthony B. – Lozano, Rafael 2005 (toim.). Väkivalta ja terveys maailmassa - WHO:n raportti. Helsinki: Lääkärin sosiaalinen vastuu ry, Terveiden edistämisen keskus ry. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/6/9529608993_fin.pdf>. Luettu 13.1.2016.

Kujala, Virpi – Hägglund, Hanna 2014. VOIKUKKIA-vertaisryhmän ohjaajakoulutus. Lastensuojeluprosessi ja vanhemman asiakassuunnitelma. Suomen kasvatusta ja perheneuvontaliitto ja Sininauhaliitto. Verkkodokumentti. <http://www.voikukkia.fi/images/Lastensuojeluprosessi_ja_vanhemman_asiakassuunnitelma_2014.pdf>. Luettu 25.2.2016

Käpylän peruskoulu 2015. Käpylän peruskoulun 10. toimintavuosi. KÄPYSATO 2015-2016. (Käpylän peruskoulun henkilökunnan hallussa).

Laine, Henrik 2014. Toimintamalli tilanteessa, jossa lapsella on vakavia koulunkäyntiongelmia ja lastensuojelutarve. Helsinki: Helsingin kaupungin opetusvirasto. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/documents/647345/808044/Toimintamalli+tilanteessa+jossa+lapsella+on+vakavia+koulunk%C3%A4yntiongelmia+ja+lastensuojelutarve+2014+MV+versio.pdf/d15ef829-5bb7-4289-bad0-90fbbec4122>>. Luettu 17.3.2016.

Lastensuojelulaki 2007/417. Annettu Helsingissä 13.4.2007.

Lastensuojelun käsikirja 2015. THL. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>>. Luettu 17.2.2016.

Mahkonen, Sami 2003. Lastensuojeluilmoitus. Helsinki: Edita.

Opettajakoulutuslaitoksen opetussuunnitelma 2014–2017. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Saatavilla sähköisesti osoitteessa. <<https://www.jyu.fi/edu/laitokset/okl/opiskelu/luokanopettajakoulutus/luokanopettajakoulutuksen-ops-2014-17>>. Luettu 24.11.2015.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287. Annettu Helsingissä 30.12.2013.

Oppilashuolto 2015. Käpylän peruskoulu. Verkkodokumentti. <<http://www.hel.fi/hki/kapyla/fi/Oppilaan+tuki/Oppilashuolto>>. Luettu 25.11.2015.

Paavilainen, Eija – Flinck, Aune 2015. Hoitotyön suositus. Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa. Helsinki. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.hotus.fi/system/files/SUOSITUS_lasten_kaltoinkohtelu.pdf>. Luettu 24.11.2015.

Paavola, Auli — Honkavaara, Pirjo — Muuronen, Kaisu — Mäkinen, Päivi — Tolonen, Mervi — Varsa, Marjo 2010. Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus. Lastensuojelulain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: Mikä toimii, mikä takkuaa, mitä pitäisi kehittää? Lastensuojelun keskusliitto, Talentia. Löytyy sähköisessä muodossa osoitteessa. <http://www.talentia.fi/files/91/Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf>. Luettu 24.11.2015.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus. Löytyy sähköisenä osoitteessa. <http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf>. Luettu 6.4.2016.

Perusopetuslaki 1998/628. Annettu Helsingissä 21.8.1998

Puustinen-Korhonen, Aila 2013. Lastensuojelun kuntakyselyn tulokset. Kuntaliitto. Löytyy sähköisessä muodossa osoitteessa. <<http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2013/03/Documents/Lastensuojeluraportti.pdf>>. Luettu 24.11.2015.

Päihteet 2010. Edu.fi. Verkkodokumentti. <http://www.edu.fi/turvallisuus_ja_liikenne/turvanetti/yksilon_ja_yhteiskunnan_turvallisuus/valitse_oikein/paihteet>. Luettu 5.2.2016.

Sosiaalihuoltolaki soveltamisopas 2015. Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkodokumentti. <<http://stm.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamisopas.pdf/cb12a5c4-9bfa-4983-adf6-94ca18815f1b>>. Luettu 7.4.2016.

Spoof, Marja 2007. ”Pintaa syvemmälle” – eettinen pohdinta opettajan voimavarana luokanopettajan ja erityisopettajan silmin. 145 — 146. Löytyy sähköisessä muodossa osoitteessa. <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kay/sovel/vk/spoof/pintaasy.pdf>>. Luettu 24.11.2015.

Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015. Valtioneuvoston kanslia. Löytyy sähköisessä muodossa osoitteesta. <<http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/321857/Toimintasuunnitelma+strategisen+hallitusohjelman+k%C3%A4rkihankkeiden+ja+reformien+toimeenpanemiseksi.pdf/92b90c0e-9154-487f-bbf8-543cb6433dd6>>. Luettu 5.2.2016.

Vehkamäki, Pirjo — Lahtinen, Matti — Tamminen-Dahlman, Anne 2013. JULKISUUS JA TIETOSUOJA OPETUSTOIMESSA. Opas koulujen ja oppilaitosten käyttöön. Opetushallitus. Verkkodokumentti. <http://www.oph.fi/download/152370_julkisuus_ja_tietosuoja_opetustoimessa.pdf>. Luettu 24.11.2015.

Yhteisten oppilaiden oppilashuolto n.d. Käpylän peruskoulu. (Käpylän peruskoulun henkilökunnan hallussa).

SISÄLLYSLUETTELO

1. Oppaan tarkoitus
2. Lastensuojelulaki lyhyesti
3. Ilmoitusvelvollisuus
4. Lastensuojeluprosessi lyhyesti
5. Mitä tapahtuu, kun teen lastensuojeluilmoituksen?
6. Esimerkkejä lastensuojelun avohuollon tukitoimista
7. Lastensuojelutarve
8. Kaltoinkohtelun muodot
9. Merkkejä kaltoinkohtelusta tai tuentarpeesta
10. Mitä voin tehdä, kun huoli herää?
11. Apukysymyksiä puheeksi ottamiseen
12. Helsingin kaupungin opetusviraston ohjeistusta
13. Mihin voin ottaa yhteyttä?
14. Lähteet

1. OPPAAN TARKOITUS

- Tämä on opas Käpylän peruskoulun opettajille lastensuojelusta
- Opas on työväline helpottamaan lastensuojelutarpeen tunnistamista
- Opas sisältää hyödyllisiä yhteystietoja
- Opas on suuntaa-antava ohje

Tavoite on, että apua tarvitsevat lapset, saavat sitä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

2. LASTENSUOJELULAKI LYHYESTI

1 § Lain tarkoitus:

”Turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.”

- Laissa määritelty muun muassa:
 - Lastensuojelu, ehkäisevä lastensuojelu 3 §
 - Lastensuojelun keskeiset periaatteet 4 §
 - Kenellä on ilmoitusvelvollisuus 25 §
 - Lastensuojeluprosessi 25 § - 95 §
 - Lastensuojelun avohuolto 34 § - 37 §

3. ILMOITUSVELVOLLISUUS

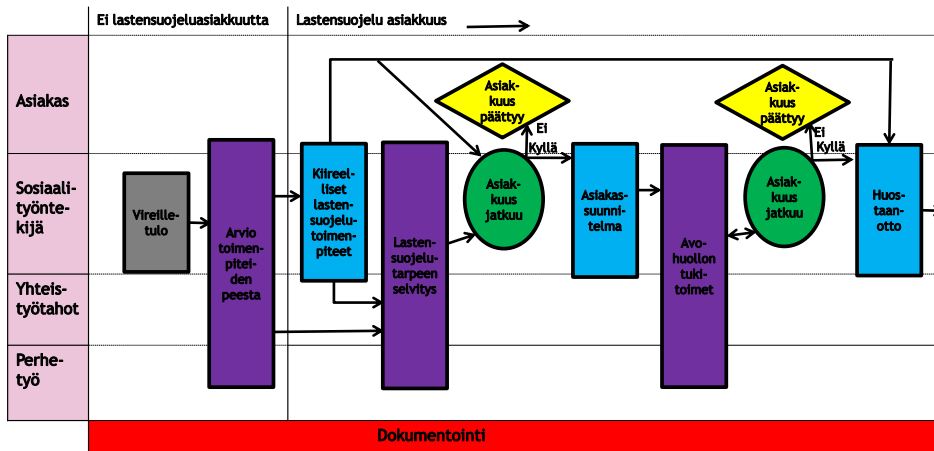
25 § Lastensuojeluilmoitusvelvollisuus on muun muassa:

- Sosiaali- ja terveydenhuollolla ja lasten päivähoidolla
- Opetustoimella
- Nuorisotoimilla
- Poliisitoimella
- Sosiaalipalvelujen, lasten päivähoidon tai terveydenhuollon palvelujen tuottajalla
- Opetuksen tai koulutuksen järjestäjällä
- Seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnalla
- Hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksiköllä
- Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavalla yksiköllä

- Opettajilla ja muilla laissa mainituilla työntekijöillä on lastensuojelun ilmoitusvelvollisuus salassapitosäännöksistä huolimatta

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 25 §
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L5>

4. Lastensuojeluprosessi lyhyesti

Lastensuojelulaki 2007/417 § 25- § 48
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L5>

5. MITÄ TAPAHTUU, KUN TEEN LASTENSUOJELUILMOITUKSEN?

- Ilmoituksen johdosta lastensuojelun sosiaalityöntekijä arvioi kiireellisen sijoituksen tarpeen ja tekee palvelutarpeen arvioinnin, jossa selviää lastensuojelun tarve
- Jos lastensuojeluasiakkuus alkaa perhe ohjataan palveluiden piiriin, esimerkiksi avohuollon tukitoimet
- Koulu on mukana lapsen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa -> yleensä mukana aloituspalaverissa
- Sosiaalityöntekijä voi myös arvioida, ettei lastensuojelutarvetta ole
- Viranomaisen tehdessä ilmoituksen, perhe saa tietää ilmoittajan

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 27 §
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#LSP27>

6. ESIMERKKEJÄ LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON TUKITOIMISTA

36 § Avohuollon tukitoimia muun muassa:

- Tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen
- Lapsen taloudellista ja muuta **tukemista koulunkäynnissä**, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä
- Lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja
- Tehostettua perhetyötä
- Perhekuntoutusta
- Muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L7P36>

7. LASTENSUOJELUTARVE

27 § Lapsella on lastensuojelutarve ja asiakkuus alkaa, jos:

1. Kasvuolosuhteet vaarantavat terveyttä tai kehitystä
2. Lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään
3. Lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluita tai tukitoimia

○ Tuen tarve voi olla siis seurausta:

- Lapsen kaltoinkohtelusta
- Lapsen omasta käytöksestä

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 27 §
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417/l5P27>

8. KALTOINKOHTELUN MUODOT

- Fyysinen kaltoinkohtelu
 - Tarkoituksellinen teko, joka aiheuttaa lapsessa fyysisiä haittoja esimerkiksi mustelmia tai murtumia
 - Esimerkiksi lyöminen, sitominen
- Henkinen kaltoinkohtelu
 - Teot, joilla on vaikutusta lapsen emotionaaliselle terveydelle tai kehitykselle
 - Huoltaja ei tarjoa lapselle asianmukaista ja kannustavaa ympäristöä kasvaa ja kehittyä
 - Esimerkiksi lapsen liikkumisen rajoittaminen, pelottelu, syrjintä
- Seksuaalinen väkivalta
 - Lasta käytetään seksuaalisen tyydytyksen välineenä
- Lapsen laiminlyönti
 - Lapsen kehityksestä jätetään huolehtimatta
 - Esimerkiksi terveyden, koulutuksen, emotionaalisen kehityksen, ravinnon laiminlyönti
- Perheväkivallan näkeminen

Hoitosuositus (Hoitotyön tutkimussäätiö, Hotus);
Väkivalta ja terveys maailmassa (WHO)

9. MERKKEJÄ KALTOINKOHTELUSTA TAI TUENTARPEESTA 1/2

- ◉ Kaltoinkohtelun merkkejä on useita ja vammat voivat ilmetä lukuisissa eri muodoissa
- ◉ Kaltoinkohtelun mahdollisuus tulee huomioida, jos:
 - Vamman sijainti ja vakavuus ovat ristiriidassa kertomuksen kanssa
 - Oireet ovat epäspesifejä
 - Vanhemmat suhtautuvat asiaan vähättelevästi
- ◉ Fyysisiä merkkejä:
 - Eri-ikäiset ja esimerkiksi esineen muotoiset vammat
 - Mustelmat
 - Palovammat
 - Luustossa erityyppiset murtumat

Hoitosuositus (Hoitotyön tutkimussäätiö, Hotus);
Väkivalta ja terveys maailmassa (WHO)

9. MERKKEJÄ KALTOINKOHTELUSTA TAI TUENTARPEESTA 2/2

- ◉ Käytöksessä ilmeneviä merkkejä muun muassa:
 - Velttous
 - Oksentelu
 - Kohtaukset
 - Uneliaisuus
 - Levottomuus
 - Yliseksuaalisuus
 - Masennus
 - Lapsen kivusta kertominen ilman syytä tai sen aiheuttajaa
 - Rikollinen toiminta
 - Päihteiden käyttö
 - Epäsosiaalinen elämäntapa
 - Itsetuhoinen käytös
 - Viiltely
 - Vihamielisyys
 - Koulunkäyntivaikeudet
 - Poissaolot koulusta
 - Sosiaalisten tilanteiden pelko

Kaltoinkohtelun merkki ei tarkoita aina, että lasta olisi kaltoinkohdeltu.

Hoitosuositus (Hoitotyön tutkimussäätiö, Hotus); Väkivalta ja terveys maailmassa (WHO); Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen (Stakes)

10. MITÄ VOIN TEHDÄ, KUN HUOLI HERÄÄ?

- ⊙ Huolen puheeksi ottaminen vanhempien ja lapsen kanssa
- ⊙ Huolen puheeksi ottaminen koulun oppilashuoltoryhmässä
- ⊙ Yhteydenotto lastensuojelun neuvontaan tai lastensuojelun päivystävään sosiaalityöntekijään
- ⊙ Lastensuojeluilmoituksen tekeminen
 - Puhelimitse
 - Verkossa
 - Käymällä virastossa henkilökohtaisesti

Ensisijainen tarkoitus on auttaa lasta

Lastensuojelun käsikirja (THL)

11. APUKYSYMYKSIÄ PUHEEKSI OTTAMISEEN

- ⊙ Huolen herätessä on tärkeää ottaa asia puheeksi vanhempien kanssa
- ⊙ Esimerkki kysymyksiä:
 - Kuka auttaa sinua arjessa?
 - Miten selviydytte perheen arjesta?
 - Onko sinulla aikaa itsellesi?
 - Onko teillä aikaa toisillenne?
 - Mitä teet, kun lapsen käytös hermostuttaa?
 - Mitä teet kun lapsi itkee?
 - Onko sinulla vaikeuksia lapsen nukkumaanmenon kanssa?

Lisätietoja:
Huoli puheeksi. Opas
varhaisista
dialogeista.
(Eriksson, Arnkil 2009)
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1

Hoitosuositus (Hoitotyön tutkimussäätiö, Hotus)

12. HELSINGIN KAUPUNGIN OPETUSVIRASTON OHJEISTUSTA

- Helsingin kaupungin opetusvirasto on laatinut ohjeistuksen, missä on toimintamalli ja vastuualueita tilanteisiin, joissa lapsella on lastensuojelutarve tai koulunkäyntivaiveuksia
- Ohjeistuksesta löytyy muun muassa:
 - Käytännöt tiedonkulussa koulun ja lastensuojelun välillä
 - Määritelty koulun tarjoama tuki lapselle: yleinen, tehostettu ja erityinen tuki
 - Moniammatillisesta toiminnasta koulussa
 - Koulun rooli ja vastuualueet lastensuojelussa sekä prosessikuvauksia
 - Lastensuojelutarpeen selvittämisestä ja, mikä on siinä koulun rooli
 - Koulun rooli avohuollon sosiaalityössä sekä lyhytaikaisessa ja pidempiaikaisessa sijoituksessa
 - Tietoja lasta koskevista asiakirjoista

Ohjeistus verkkosivuilla:

<https://www.thl.fi/documents/647345/808044/Toimintamalli+tilanteessa+jossa+lapsella+on+vakavia+koulunk%C3%A4yntiongelmia+ja+lastensuojelutarve+2014+MV+versio.pdf/d15ef829-5bb7-4289-bad0-90fbbeec4122>

Toimintamalli tilanteessa jossa lapsella on vakavia koulunkäyntiongelmia ja lastensuojelutarve (Helsingin kaupungin opetusvirasto)

13. MIHIN VOIN OTTAA YHTEYTTÄ?

Lastensuojelun neuvonta (virka-aikoina):

<http://www.hel.fi/www/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=4139>

Avohuollon sosiaalityö kallio, myös lastensuojeluilmoitukset:

<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu/sosiaalityo/avohuollon-sosiaalityo/kallio>

Virka-ajan ulkopuolella voi ottaa yhteyttä sosiaalipäivystykseen puh. 020 696 006

<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu/yhteys>

14. LÄHTEET

- Hoitosuositus 2015. Hotus. Verkkodokumentti. <http://www.hotus.fi/system/files/SUOSITUS_lasten_kaltoinkohtelu.pdf>.
- Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Eriksson, Esa - Arnkil, Tom Erik 2009. Helsinki: Stakes. Verkkodokumentti. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1>.
- Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen 2005. Stakes. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lastensuojelulaki. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Löytyy sähköisessä muodossa osoitteesta. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>>.
- Lastensuojelun käsikirja 2016. THL. Verkkodokumentti. <<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>>.
- Lastensuojelu 2015. Helsingin kaupunki. Verkkodokumentti. <<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu/>>.
- Väkivalta ja terveys maailmassa 2005. WHO. Verkkodokumentti. <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/6/9529608993_fin.pdf>.